

Şirin Çelikkanat¹, Kamile Akça², Zeynep Güngörmüş³

DOI: 10.17942/sted.1146562

Geliş/Received: 21.07.2022
Kabul/Accepted: 01.09.2023

Özet

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinde klasik ve senaryo temelli etik eğitiminin etkinlik düzeyinin ve etik duyarlılığın incelenmesi amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Araştırma, tek grupta ön test-ara test-son test deneme modeli ile yapılmış olup, 100 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini Değerlendirme Ölçeği" ve "Hemşirelik Öğrencileri İçin Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Çalışmada, bir ders döneminin yarısına kadar hemşirelikte etik konuları içeren klasik eğitim verilmiş olup diğer yarısında ise etik karar vermeyi somutlaştırmak ve akılda kalıcılığı artırmak için yüz yüze vaka tartışmaları yapılmıştır. Verilerin analizinde, yüzdeler dağılımlar, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Normal dağılıma sahip olmayan değişkenlerin iki grupta karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi, ikiden fazla grupta karşılaştırılmasında ise Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Normal dağılıma uygun olan ölçek puanlarına ilişkin grupların zaman içerisinde testlerdeki değişimi bağımlı gruplarda t testi (Paired Samples t Test) ve tekrarlı ölçümlerde ANOVA (Repeated Measures) kullanılarak test edilmiştir. Ayrıca, ölçeklerin güvenilirliğini değerlendirmek için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. **Bulgular:** Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık ölçeğinin toplam puanı klasik+senaryo temelli eğitim sonrası, klasik eğitimden daha yüksek çıkarak istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0,001$). Etik dersi almadan önce kız öğrencilerin etik duyarlılık ölçeği puanı erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek çıkmıştır ($p<0,001$). **Sonuç:** Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılığı, klasik+senaryo temelli eğitim sonrasında daha yüksek çıkmıştır. Dersin işlenişinde kullanılan her iki yöntem başarılı bulunmuş olup her iki eğitim de etkin bir şekilde verilmiştir. **Anahtar Kelimeler:** Hemşirelik öğrencileri, Etik, Eğitim

Abstract

Objective: This study was conducted to examine the effectiveness level of classical and scenario-based ethics education and ethical sensitivity in nursing students. **Methods:** The study was conducted by a pre-test, mid-test, and post-test model in a single group and was conducted with 100 students. The data were collected using the "Introductory Information Form", "The Effectiveness of Ethics Education in Nursing for Scale" and "Modified Moral Sensitivity Questionnaire for Student Nurses". The study provided classical training, including ethical subjects in nursing for up to half of a period of study, and face-to-face case discussions in the other half aimed at concretizing ethical decision-making and increasing memorability. In the analysis of data, percentage distributions, mean and standard deviation were used. The Mann-Whitney U test was used to compare the non-normally distributed variables in two groups, and the Kruskal-Wallis test was used to compare more than two groups. The change of the groups in the tests over time regarding the scale scores that are suitable for normal distribution was tested using the Paired Samples t Test and Repeated Measures. In addition, Cronbach's Alpha coefficient was calculated to evaluate the reliability of the scales. **Results:** The total score of the ethical sensitivity scale of nursing students were higher after classical + scenario-based education than classical education and a statistically significant difference was found ($p=0.001$). Before taking the ethics course, the ethical sensitivity scale scores of female students were significantly higher than those of male students ($p<0.001$). **Conclusion:** Ethical sensitivity of nursing students was higher after classical+scenario-based education. Both methods used in the teaching of the course were found to be successful and both trainings were given effectively. **Key Words:** Nursing students, Ethics, Education

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi (Orcid no: 0000-0001-9475-4505)

² Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi (Orcid no: 0000-0002-2833-8754)

³ Prof. Dr., Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi (Orcid no: 0000-0002-3761-8184)

Giriş

Tıp ve teknolojinin ilerlemesi, tanı ve tedavi yöntemlerinin gelişmesi, sağlık alanında hızlı değişimlerin görülmesi, küresel salgınların olması, hastalık spektrumunun değişmesi, göçlerin yaşanması, nüfusun gittikçe artması, hemşirelik hizmetlerinde insan kaynağının yetersizliği gibi faktörler sağlık alanında etik sorunlar ve ikilemler yaşanmasına neden olmaktadır (1-3). Hemşirelerin her durum ve şartta, hastaların değerlerine ve haklarına saygı göstermesi, hemşirelik uygulamalarında etik duyarlılık sergilemesi ve etik karar verme sürecini doğru yöneterek harekete geçmesi beklenir (4). Bu karmaşık döngüde, hastalara kaliteli bakım vermeye çalışan hemşireler, hemşirelik uygulamaları sırasında etik karar vermenin önemini gün geçtikçe daha net görmektedir (5).

Etik bilincin ve duyarlılığın gelişmesi için bütün meslek gruplarına etik eğitiminin verilmesi çok önemlidir. Etik ilkeler doğrultusunda hastaya bakım verebilmesi, etik sorunlara duyarlılık geliştirebilmesi, tutum ve davranışların etik açıdan değerlendirebilmesi için özellikle hemşirelerin etkin bir etik eğitimi alması gerekmektedir (6). Bu nedenle, hemşirelik programlarında etik eğitimi daha fazla önem verilerek müfredata etik dersleri entegre edilmektedir (7). Etik eğitimi, hemşirelik öğrencileri için eleştirel düşünme, etik karar verme ve etik davranış becerilerini geliştirme fırsatı sunar (8). Etik eğitimi ile öğrenciye verilmesi gereken ana unsurlar; etik soruna yaklaşımı öğretmek, etik duyarlılık oluşturmak ve etik karar verme becerisi geliştirmek olmalıdır (5).

Öğrenciler, klinik uygulamaları sırasında etik konularla ilgili deneyim yaşarlar ve bu karşılaştıkları etik sorun ve ikilemlerle ilgili bilgileri, etik dersi kapsamında almaları sayesinde problem çözme ve etik karar verme yetenekleri gelişmiş olur. Ders formatında işlenen klasik eğitimde çok fazla bilgi verilmesine rağmen tek yönlü ve sınırlı kalmakta, problem çözme, karar verme veya analiz etme ile ilgili konularda dezavantajlar oluşturmaktadır (5). Vaka analizlerine dayalı, grup tartışmalarıyla derse yön verilen tüm öğrencilerin fikirlerini sunabileceği senaryolarla ders işlemenin ise en etkili öğretim formatı olabileceğini bildiren

çalışmalar bulunmaktadır (1,5,8-10). Yapılan bir çalışmada; hemşirelik etik ilkelerini öğretmek için yeni yaklaşımların kullanılması, hemşirelik etik kurallarına uyumu ve hastaların hemşirelerin performansından memnuniyetini arttırdığı sonucuna varılmıştır (1). Lee ve arkadaşları (9) tarafından yapılan bir çalışmada, derslerde çoklu öğretim yöntemlerinin kullanılmasının hemşirelik etiği öğrenimi teşvik ettiği ve aynı zamanda öğrencilerin etik bilgi, ahlaki duyarlılık ve etik karar verme becerilerini kazanmalarını kolaylaştırmada etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Kaya ve Boz'un (10) yapmış olduğu çalışmada, vaka temelli öğrenme yaklaşımının hemşirelik öğrencilerinde etik duyarlılık düzeylerini iyileştirebileceği görülmüştür. Yine benzer şekilde Khatiban ve arkadaşları (8) etik eğitiminde probleme dayalı öğrenme yönteminin kullanılmasını önermektedir. Buradan yola çıkarak, klasik bir eğitim ile öğrencinin etik konular hakkında bilgi sahibi olması sağlanmalı ve aynı zamanda senaryo temelli bir eğitim ile de klinikte karşılaşılabileceği problemler açısından nasıl yaklaşım sergileyeceği öğretilmelidir. Bu nedenle etik dersinin işleme şeklinin öğrencilerin etik duyarlılıklarını, etik karar verme şeklini ve eğitimin etkinliğini etkileyeceğini düşünmekteyiz. Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinde klasik ve senaryo temelli etik eğitiminin etkinlik düzeyinin ve etik duyarlılığın incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın türü

Araştırma, tek grupta ön test-ara test-son test deneme modeli ile yapılmıştır.

Araştırmanın yeri ve zamanı

Araştırma, bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü ikinci sınıf öğrencilerinde ve 2021-2022 eğitim öğretim yılında bahar döneminde yapılmıştır.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini, bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde 2021-2022 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 101 ikinci sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmada, örnekleme yöntemine gidilmeden evrenin tamamı ile çalışılmıştır. Bir öğrenci devamsız olduğu için toplam 100 öğrenci ile çalışma sonlandırılmıştır.

Gönüllülerin araştırmaya dahil edilme kriterleri

Hemşirelikte etik ilke ve uygulamalar dersini alması, hemşirelik bölümü ikinci sınıf öğrencisi olması, Türkçe konuşması, araştırmaya katılım için gönüllü olması, iletişime engel bir durumun olmamasıdır.

Veri toplama araçları

Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini Değerlendirme Ölçeği" ve "Hemşirelik Öğrencileri için Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır.

Tanıtıcı Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan form, öğrencilerin demografik özelliklerini sorgulayan 10 sorudan oluşmaktadır.

Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini

Değerlendirme Ölçeği: Bu ölçek, Vynckier ve arkadaşları (11) tarafından geliştirilmiştir. Türk toplumunda geçerlik ve güvenilirliğini ise Üstün ve arkadaşları (12) test etmişlerdir. Ölçek, 4'lü Likert tipte, 21 madde ve 3 alt boyuttan (kişisel ahlaki bilincin gelişimi, etik muhakeme/etik karar verme yeteneğinin gelişimi ve etik davranış gelişimi) oluşmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesi toplam puan ve alt boyutları puanları üzerinden yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 21 en yüksek puan 84'tür. Ölçekten alınan puanın artması verilen etik eğitimi ile etik bilinç ve duyarlılığın da geliştiğini göstermektedir. Üstün ve arkadaşları (12) ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısını 0,95 bulmuştur. Bu çalışmada da Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,95 bulunmuştur.

Hemşirelik Öğrencileri için Uyarlanmış Etik

Duyarlılık Ölçeği (ÖHIUEDÖ): Psikiyatri kliniğinde çalışan hemşirelerin etik duyarlılığını ölçmek için Lützn ve arkadaşları (13) tarafından geliştirilmiştir. Rhonda W. Comrie (14), öğrenci hemşirelerin etik duyarlılığını ölçmek için Lützn ve arkadaşlarının (13) yapmış olduğu anketini değiştirmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Yılmaz Şahin ve arkadaşları (15) tarafından yapılmıştır. Ölçek, 7'li Likert tipte, 30 maddeden ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddelerinden 8, 24 ve 29. sorular ters olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 30 en yüksek puan 210'dur. Puanın yüksek olması etik açıdan yüksek duyarlılığı, puanın düşük olması ise etik açıdan düşük duyarlılığı

göstermektedir. Yılmaz Şahin ve arkadaşları (15) ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısını 0,73 olarak bulmuştur. Bu çalışmada da ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,73 bulunmuştur.

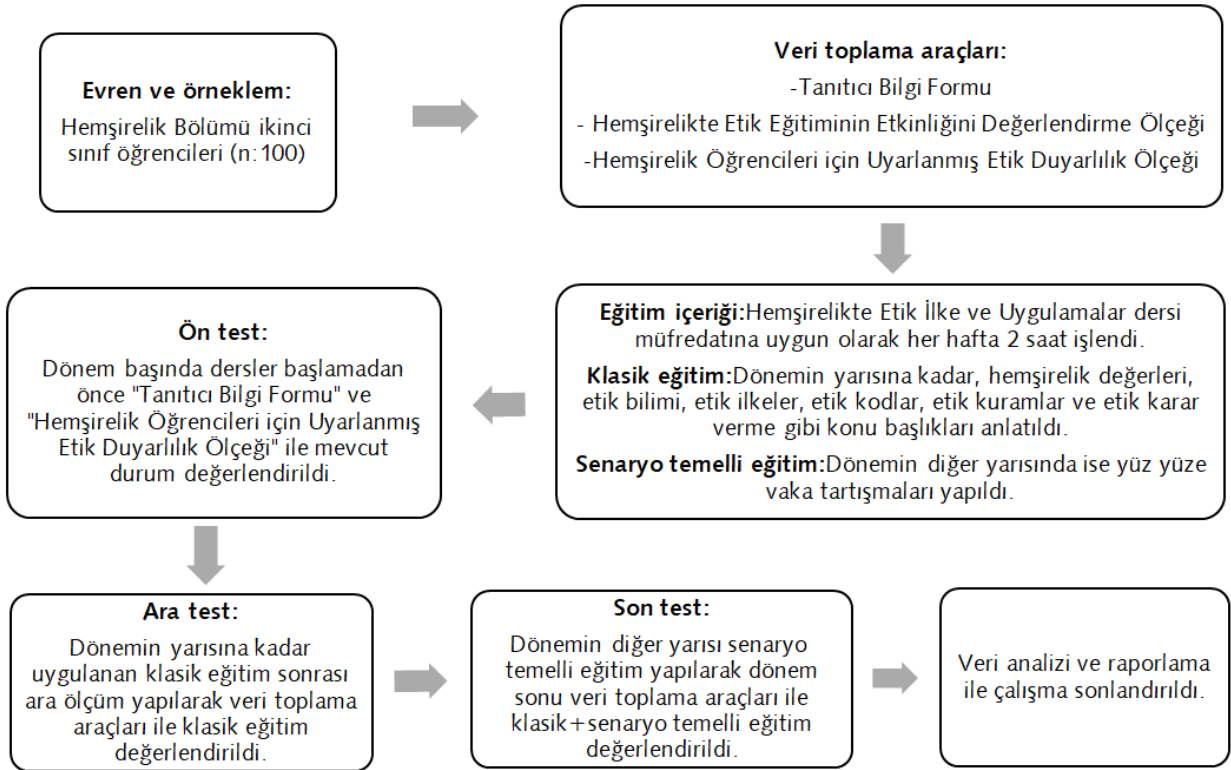
Verilerin Toplanması

Veriler, 2021-2022 eğitim öğretim yılı bahar döneminin başında; "Tanıtıcı Bilgi Formu" ve "Hemşirelik Öğrencileri için Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği" ile, dönem ortası ve sonunda; "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini Değerlendirme Ölçeği" ve "Hemşirelik Öğrencileri için Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği" yüz yüze toplanmıştır. Anketin doldurulma süresi ortalama 20 dakikadır.

Eğitim içeriği: Hemşirelikte Etik İlke ve Uygulamalar dersi her eğitim-öğretim yılının bahar yarıyılında hemşirelik ikinci sınıf öğrencilerine verilmektedir. Bu ders, müfredata uygun olarak her hafta 2 saat işlenmiştir. Dönemin yarısına kadar, hemşirelik değerleri, etik bilimi, etik ilkeler, etik kodlar, etik kuramlar ve etik karar verme gibi konu başlıklarından oluşan klasik bir eğitim verilmiştir. Diğer yarısında ise etik karar vermeyi somutlaştırarak akılda kalıcılığı artırmak için yüz yüze vaka tartışmaları yapılmıştır. Vaka tartışmalarında klinik uygulamada karşılaşılan etik sorunlar ve ikilem oluşturacak konular yaşanmış bir olay şeklinde senaryolaştırılarak öğrencilerin etik karar verme sürecine uygun bir şekilde tartışması sağlanmıştır. Araştırma akış şeması Şekil.1'de sunulmuştur.

Verilerin analizi

Veriler, SPSS 23.0 (Statistical Package for Social Science) paket programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde yüzdelik dağılımlar, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu istatistik test ile belirlenmiştir. Normal dağılmayan değişkenlerin iki grupta karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi, ikiden fazla grupta karşılaştırılmasında ise Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Normal dağılıma uygun olan ölçek puanlarına ilişkin grupların zaman içerisinde testlerdeki değişimi bağımlı gruplarda t testi (Paired Samples t Test) ve tekrarlı ölçümlerde ANOVA (Repeated Measures) kullanılarak test edilmiştir. Sonuçlar %95'lik güven aralığında ve 0,05 istatistiksel anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Akış Şeması

Araştırmanın Etik İlkeleri

Araştırmanın yapılabilmesi için öncelikle Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay (Karar No: 99.16.02) ve kurum izni alınmıştır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini yapan yazarlardan e-posta yoluyla izin alınmıştır. Ayrıca çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırmada İnsan Hakları Helsinki Deklarasyonu'na bağlı kalmıştır.

Bulgular

Çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık ölçeğinin toplam puanı klasik+senaryo temelli eğitim sonrası, klasik eğitimden daha yüksek çıkarak istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0,001$). Ayrıca Etik Duyarlılık Ölçeğinin alt boyutları olan; Kişiler arası oryantasyon, Etik ikilem deneyimlemek, Yardımseverlik, Etik anlam oluşturma ve Uzman bilgisine başvurma alt boyutları klasik+senaryo temelli eğitim sonrası, klasik eğitimden daha yüksek çıkarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Tablo 1).

Hemşirelikte etik eğitimin etkinliğini değerlendirme ölçeği toplam puanı, klasik eğitim

ve klasik+senaryo temelli eğitimde istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamıştır (Tablo 2).

Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri ile etik duyarlılık ölçeği karşılaştırıldığında, etik dersi almadan önce kız öğrencilerin etik duyarlılığının istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,001$). Mezuniyet sonrası hemşirelik mesleğini yapmayı düşünenlerin, kararsız olanlara göre etik duyarlılık puanı ders almadan önce anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p:0,042$) (Tablo 3).

Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri ile etik eğitiminin etkinliği ölçeği karşılaştırıldığında; yurttan kalan öğrencilerin, ailesi ile birlikte ya da evde kalan öğrencilere göre etik eğitimin etkinliği puanı istatistiksel olarak anlamlı derecede düşük bulunmuştur (Klasik eğitim $p:0,014$, Klasik+Senaryo temelli eğitim $p:0,035$) (Tablo 4).

Tartışma

Hemşirelik etiği eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin etik sorunlarla başa çıkamadaki yeterliliklerine önemli katkı sağlar. Hemşirelik etiği dersinin içeriği, uluslararası düzeyde benzer dersler arasında önemli bir uyum gösteriyor gibi görünse de etik karar vermeyi etkin bir şekilde

Tablo 1. Hemşirelik öğrencileri için uyarlanmış etik duyarlılık ölçeği ve alt boyutlarının eğitim modeline göre puan dağılımı

Ölçek ve Alt Boyutları	Ön test (Ders öncesi)	Ara test (Klasik eğitim sonrası)	Son test (Klasik+Senaryo temelli eğitim sonrası)	İstatistik Test*
	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	
Hemşirelik öğrencileri için uyarlanmış etik duyarlılık ölçeği	152,8±13,0	152,4±14,2	157,9±13,4	F:6,875 p: 0,001
Kişiler arası oryantasyon	23,8±3,1	22,6±2,8	23,4±2,4	F:4,953 p: 0,010
Etik ikilem deneyimlemek	11,0±3,0	11,2±3,3	12,3±3,3	F:7,729 p: 0,001
Yardımseverlik	37,7±4,7	39,6±4,4	41,3±5,0	F:15,970 p< 0,001
Etik anlam oluşturma	31,9±3,6	30,8±3,7	31,6±3,0	F:3,573 p: 0,030
Modifiye özerklik	24,8±3,6	25,8±7,2	26,2±3,4	F:1,978 p: 0,156
Uzman bilgisine başvurma	15,8±2,3	15,0±2,4	15,8±2,4	F:4,733 p: 0,010

*Repeated Measures; Ort: Ortalama; SS: Standart sapma; p<0.05

Tablo 2. Hemşirelikte etik eğitimin etkinliğini değerlendirme ölçeği ve alt boyutlarının eğitim modeline göre puan dağılımı

Ölçek ve Alt Boyutları	Ara test (Klasik eğitim sonrası)	Son test (Klasik+Senaryo temelli eğitim sonrası)	İstatistik Test*
	Ort±SS	Ort±SS	
Hemşirelikte etik eğitiminin etkinliğini değerlendirme ölçeği	61,2±10,9	60,5±10,8	t:0,761 p:0,449
Kişisel ahlaki bilincin gelişimi	17,2±3,1	17,2±3,4	t:0,072 p:0,942
Etik muhakeme/etik karar verme yeteneğinin gelişimi	31,9±6,0	31,8±5,6	t:0,263 p:0,793
Etik davranış gelişimi	11,9±2,4	11,4±2,4	t:2,249 p:0,067

*Paired Samples t Test

öğretmek için eğitim yöntemi konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Etik eğitiminde, senaryo temelli grup tartışmaları, simülasyon, online veya harmanlanmış bir yaklaşım gibi birçok eğitim metodu bulunmaktadır (16). Geleneksel eğitim yöntemleri ders verme ve büyük miktarda bilginin kısa sürede aktarılması için faydalı olabilir. Ancak

bu tür yaklaşımlarda öğrenciler, eğitimlerinde pasif bir rol oynar ve problem çözme, karar verme ve eleştirel düşünme için gerekli becerileri geliştirmezler. Senaryo temelli eğitimde ise öğrenciler etik karar vermeyi gerektiren tartışmalar yaşayabileceğinden analiz yapma ve eleştirel düşünme fırsatı yakaladığı düşünülmektedir (1).

Tablo 3. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin hemşirelik öğrencileri için uyarlanmış etik duyarlılık ölçeğine (ÖHIUEDÖ) göre puan dağılımı

Özellikler		%	ÖHIUEDÖ (Ders öncesi) Ort±SS	ÖHIUEDÖ (Klasik eğitim) Ort±SS	ÖHIUEDÖ (Klasik+Senaryo temelli eğitim) Ort±SS
Cinsiyet	Kız	79,0	155,9±11,4	153,3±14,1	158,1±12,4
	Erkek	21,0	144,7±14,3	149,1±14,6	157,5±15,2
			MWU:408,50 p< 0,001	MWU:489,50 p: 0,222	MWU: 786,50 p:0,716
Aile tipi	Çekirdek	80,0	153,7±12,4	150,7±14,6	157,5±13,3
	Geniş	20,0	152,7±14,8	151,0±7,7	159,9±11,6
			MWU:789,50 p: 0,928	MWU:252,50 p: 0,006	MWU: 731,50 p:0,410
Yaşadığı yer	İl	69,0	153,9±13,8	152,2±15,3	158,7±13,9
	İlçe	31,0	152,7±10,6	152,9±11,7	156,5±10,6
			MWU:0,990 p: 0,553	MWU:0,691 p:0,468	MWU:0,962 p:0,423
Bölüme isteyerek seçme durumu	Evet	66,0	154,3±13,1	151,9±12,9	158,9±13,5
	Hayır	34,0	152,0±12,5	153,3±16,4	156,2±11,9
			MWU:1002,50 p:0,384	MWU:800,00 p:0,735	MWU:998,00 p:0,367
Mesleği sevme durumu	Evet	50,0	153,1±13,9	151,2±12,7	158,3±14,5
	Kararsızım	50,0	154,0±11,8	153,8±15,8	157,6±11,4
			t: 0,324 p:0,746	t: 0,831 p:0,408	t: 0,267 p:0,290
Mesleği yapmayı düşünme durumu	Evet	65,0	155,2±13,2	152,6±12,6	159,3±12,9
	Kararsızım	35,0	150,5±11,8	152,1±17,0	155,6±12,9
			MWU:856,50 p:0,042	MWU:797,50 p:0,800	MWU:969,00 p:0,223
Mezun olduğu lise	Anadolu Lisesi	78,0	154,1±13,1	151,3±13,1	158,7±12,6
	Fen Lisesi	5,0	149,6±13,2	155,4±7,4	160,4±8,4
	Meslek Lisesi	6,0	154,8±12,8	164,5±14,0	164,0±9,1
	İmam Hatip Lisesi	4,0	149,7±16,7	151,0±25,5	134,0±16,5
	Özel Kolej	7,0	151,2±8,8	154,7±22,4	156,5±8,6
			KW:1,562 p:0,816	KW:3,606 p:0,462	KW:9,373 p:0,052

Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	23,0	155,1±12,1	157,0±14,0	157,6±11,8
	Okuryazar	15,0	151,0±15,0	144,6±11,3	152,9±17,9
	İlkokul	33,0	152,5±12,3	152,5±15,6	158,2±10,8
	Ortaokul	18,0	155,1±13,8	152,2±13,8	161,5±14,1
	Lise ve üzeri	11,0	154,1±12,7	152,0±12,2	159,5±12,1
				KW:1,533 p:0,821	KW:5,443 p:0,245
Baba eğitim durumu	Okuryazar	10,0	154,2±12,8	162,2±11,6	155,6±17,4
	İlkokul	45,0	153,3±12,6	152,1±15,6	158,0±11,9
	Ortaokul	14,0	150,6±15,8	153,8±13,0	161,5±15,1
	Lise ve üzeri	31,0	155,0±12,1	148,6±12,2	157,2±12,2
				KW:0,563 p:0,905	KW:6,123 p:0,106
Eğitim-öğretim döneminde yaşanan yer	Evde	11,0	155,1±13,9	155,2±19,3	162,0±14,9
	Yurtta	64,0	152,8±12,4	153,0±13,8	156,2±12,4
	Aile ile	25,0	154,6±13,9	150,2±11,1	160,6±13,2
				KW:0,275 p:0,872	KW:1,378 p:0,502

KW: Kruskal Wallis testi, MWU: Mann Whitney U testi

Tablo 4. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin hemşirelikte etik eğitiminin etkinliğini değerlendirme ölçeğine göre puan dağılımı

Özellikler		%	Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini Değerlendirme Ölçeği (Klasik eğitim) Ort±SS	Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini Değerlendirme Ölçeği (Klasik+Senaryo temelli eğitim) Ort±SS
Cinsiyet	Kız	79,0	60,7±11,5	59,5±10,9
	Erkek	21,0	62,8±8,8	62,9±8,1
			MWU:662,50 p:0,157	MWU:530,50 p: 0,435
Aile tipi	Çekirdek	80,0	61,7±11,4	60,4±11,0
	Geniş	20,0	58,5±8,1	59,4±8,1
			MWU:427,50 p: 0,410	MWU: 746,00 p: 0,641
Yaşadığı yer	İl	69,0	62,4±11,5	61,4±11,1
	İlçe	31,0	58,3±9,2	57,6±9,2
			MWU:0,585 p:0,082	MWU:853,50 p:0,107

Bölüme isteyerek seçme durumu	Evet	66,0	62,2±11,3	61,6±10,2
	Hayır	34,0	59,3±10,2	57,5±9,8
			MWU:701,50 p:0,216	MWU:870,50 p:0,067
Mesleği sevme durumu	Evet	50,0	61,2±10,7	60,5±10,4
	Kararsızım	50,0	61,1±11,4	60,0±10,6
			t: 0,068 p: 0,946	t: 0,237 p:0,813
Mesleği yapmayı düşünme durumu	Evet	65,0	61,8±11,5	60,7±10,9
	Kararsızım	35,0	60,0±9,9	59,3±9,7
			MWU:767,00 p: 0,593	MWU:1067,0 p:0,610
Mezun olduğu lise	Anadolu Lisesi	78,0	61,3±10,8	60,4±10,0
	Fen Lisesi	5,0	62,0±12,9	64,6±11,9
	Meslek Lisesi	6,0	66,5±7,9	61,5±13,3
	İmam Hatip Lisesi	4,0	53,3±11,3	53,7±8,5
	Özel Kolej	7,0	59,7±13,1	57,4±13,4
			KW:2,980 p:0,561	KW:3,821 p:0,431
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	23,0	58,1±10,1	58,9±7,8
	Okuryazar	15,0	60,0±9,8	56,2±9,7
	İlkokul	33,0	62,3±11,6	60,4±12,0
	Ortaokul	18,0	64,5±11,6	62,5±11,0
	Lise ve üzeri	11,0	60,8±11,0	64,0±9,9
			KW:3,451 p:0,485	KW:3,725 p:0,444
Baba eğitim durumu	Okuryazar	10,0	62,0±11,2	56,7±11,2
	İlkokul	45,0	61,9±11,1	60,9±10,2
	Ortaokul	14,0	57,4±9,5	61,1±10,8
	Lise ve üzeri	31,0	61,7±11,5	60,0±10,7
			KW:1,897 p:0,594	KW:2,001 p:0,572
Eğitim-öğretim döneminde yaşanan yer	Evde	11,0	68,2±7,3	60,7±12,4
	Yurtta	64,0	58,8±10,8	58,3±10,0
	Aile ile	25,0	64,4±10,8	65,0±9,6
			KW:8,574 p:0,014	KW:6,689 p:0,035
KW: Kruskal Wallis testi, MWU: Mann Whitney U testi				

Bu çalışmada, klasik temelli etik eğitimi ve senaryo temelli etik eğitimi sonrası öğrencilerin etik duyarlılıkları ve dersin etkinliği ölçülmeye çalışılmıştır. Klasik+Senaryo temelli eğitim sonrası öğrencilerin duyarlılık ölçeği toplam puanı, klasik eğitime göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Fakat eğitimin etkinliği klasik eğitim ve senaryo temelli eğitim arasında fark oluşturmamıştır. Bu konuda literatürde farklı görüşler bildirilmektedir. İzadi ve arkadaşlarının (1) yapmış olduğu senaryo tabanlı öğrenme ve grup tartışması yoluyla hemşirelik etiği öğretiminin, hemşirelerin etik kurallara uyumunun araştırıldığı çalışmada, senaryolar ve grup tartışmaları yoluyla hasta hakları eğitimi, hemşirelerin hasta haklarına uyumunu iyileştirdiği saptanmıştır. Gallagner ve arkadaşlarının (16) hemşire öğrencilerle yaptığı, simülasyon temelli etik eğitimi çalışmasında, simülasyon temelli eğitimin özerklik, seçim ve bireysel tercihlere saygı gibi kavramlara hassasiyeti artırdığı saptanmıştır.

Senaryo temelli etik eğitimi destekleyen çalışmaların aksini belirten çalışmalar bulunmaktadır. Watt ve arkadaşlarının (17) yapmış olduğu çeşitli bilimlerde (sağlık/tıp, mühendislik, sosyal bilimler) etik eğitim ve öğretim programlarının ampirik çalışmalarını kapsayan meta-analiz çalışmasında; bireysel etkinlikler ve sınıf tartışmaları gibi etkileşimli yöntemlerin etkili olmadığı belirtilmiştir. Antes ve arkadaşlarının (18) yaptığı çalışmada ise etik eğitim veya öğretiminin tek bir yönünün tek başına yeterli olacağını savunulmuştur. Literatürde etik eğitiminin öğretim yöntemi konusunda fikir birliği olmasa da bu çalışma doğrultusunda etik eğitimi ve öğretimi için vaka çalışmalarının kullanımının etkili ve değerli bir yöntem olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, kişisel duygusal tepkiler, bağlamsal faktörler ve öz-farkındalık da dahil olmak üzere, duygusal ve diğer rasyonel olmayan faktörlerin vaka çalışmalarının analizine ve çözümlenmesine entegre edilmesinde çok daha bilinçli çabaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Etik duyarlılık; eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, kültür, dil, din, deneyim ve bireyin yetiştirilme tarzı gibi çeşitli sosyodemografik faktörlerden etkilenmektedir (19). Bu çalışmada, etik eğitimi almadan önce kız öğrencilerin etik duyarlılıkları, erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek

çıkıştır. Yorulmaz'ın (20) hemşirelerle yaptığı çalışmada kadın hemşirelerin etik duyarlılıkları yüksek bulunmuştur. Külekçi ve arkadaşlarının (19) hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerinin etik duyarlılığa etkisinin araştırıldığı çalışmada, etik duyarlılığın yaştan etkilendiği saptanmıştır. Fırat ve arkadaşlarının (21) acil servis hemşireleri ile yaptığı çalışmada ise çalışma yılı arttıkça etik duyarlılığın azaldığı saptanmıştır.

Çalışmada, mezuniyet sonrası mesleği yapmayı düşünenlerin kararsız olanlara göre etik duyarlılık puanı anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu durumun hemşirelik mesleğinin odak noktasının hasta insan olması nedeni nedeniyle mesleği yapmak isteyen öğrencilerin, hemşireliğe özgü etik problemlere daha duyarlı olmasından kaynaklandığını düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada farklı eğitim programlarıyla karşılaştırma yapılmamış olması ve yalnızca bir kurumda yapılmış olması araştırmanın sınırlılığidir.

Sonuç

Araştırma bulgularımızda, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılığı, klasik+senaryo temelli eğitim sonrasında daha yüksek çıkmıştır. Etik dersi almadan önce etik duyarlılık kız öğrencilerde anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Sosyodemografik özellikler eğitim şekline etkilenmemiştir. Dersin her iki metodu da başarılı bulunmuş olup her iki eğitimde etkin bir şekilde verilmiştir.

Etik eğitiminde kullanılan öğretim yöntemleri, hemşirelik öğrencilerinin etik karar verme yeterliliğini etkileyebilir. Bu nedenle etik eğitiminin performansını ve etkililiğini artırmak için iyi yapılandırılmış müfredat ile teori ve pratiğe entegre edilmiş eğitim, hemşirelik etiği açısından önemlidir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür

Araştırmaya katılan tüm öğrencilere teşekkür ederiz.

İletişim: Kamile Akça

E-Posta: kamileakca@hotmail.com

Kaynaklar

1. Izadi F, Bijani M, Fereidouni Z, Karimi S, Tehranineshat B, Dehghan A. The effectiveness of teaching nursing ethics via scenarios and group discussion in nurses' adherence to ethical codes and patients' satisfaction with nurses' performance. *The Scientific World Journal*. 2020;5749687:7.
2. Chen Q, Su X, Liu S, Miao K, Fang H. The relationship between moral sensitivity and professional values and ethical decision-making in nursing students. *Nurse Education Today*. 2021;105:105056.
3. Andersson H, Svensson A, Frank C, Rantala A, Holmberg M, Bremer A. Ethics education to support ethical competence learning in healthcare: an integrative systematic review. *BMC Medical Ethics*. 2022;23(1):1-26.
4. Turan FD. Hemşirelikte etik dersini alan hemşirelik öğrencilerinin etik kavramına ilişkin algıları: Bir metafor çalışması. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*. 2022;5(3):403-12.
5. Park M, Kjervik D, Crandell J, Oermann MH. The relationship of ethics education to moral sensitivity and moral reasoning skills of nursing students. *Nursing Ethics*. 2012;19(4):568-80.
6. Kırca N, Bademli K, Özgönül ML. Öğrenci hemşirelerin etik değerlere yatkınlık durumlarının belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2020;23(3):410-7.
7. Boz İ, İnce S. Bakım Etiği dersinin öğrenci hemşirelerin etik duyarlılık düzeyine etkisi: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law & History*. 2019;27(1):40-7.
8. Khatiban M, Falahan SN, Amini R, Farahanchi A, Soltanian A. Lecture-based versus problem-based learning in ethics education among nursing students. *Nursing Ethics*. 2019;26(6):1753-64.
9. Lee HL, Huang SH, Huang CM. Evaluating the effect of three teaching strategies on student nurses' moral sensitivity. *Nursing Ethics*. 2017;24(6):732-43.
10. Kaya A, Boz İ. Effects of the case-based learning approach on the ethical sensitivity of nursing students: An experimental study. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law & History*. 2023;31(1):60-9.
11. Vynckier T, Gastmans G, Cannaert N, de Casterlé BD. Effectiveness of ethics education as perceived by nursing students: Development and testing of a novel assessment instrument. *Nursing Ethics*. 2015;22:287-306.
12. Üstün Ç, Akın Korhan E, Uzelli Yılmaz D. Hemşirelikte etik eğitiminin etkinliğini değerlendirme ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması. *Nobel Medicus Journal*. 2018;14(1):31-8.
13. Lützen K, Blom T, Ewalds-Kvist B, Winch S. Moral stress, moral climate and moral sensitivity among psychiatric professionals. *Nursing Ethics*. 2010;17(2):213-24.
14. Comrie RW. An analysis of undergraduate and graduate student nurses' moral sensitivity. *Nursing Ethics*. 2012;19:116-27.
15. Yılmaz Sahin S, İyigün E, Acikel C. Validity and reliability of a Turkish version of the modified moral sensitivity questionnaire for student nurses. *Ethics & Behavior*. 2015;25(4):351-59.
16. Gallagher A, Peacock M, Zasada M, Coucke T, Cox A, Janssens N. Care-givers' reflections on an ethics education immersive simulation care experience: A series of epiphanous events. *Nursing Inquiry*. 2017; 24(3):e12174.
17. Watts LL, Medeiros KE, Mulhearn TJ, Steele LM, Connelly S, Mumford MD. Are ethics training programs improving? A meta-analytic review of past and present ethics instruction in the sciences. *Ethics & Behavior*. 2017; 27(5): 351-84.
18. Antes AL, Murphy ST, Waples EP, Mumford MD, Brown RP, Connelly S, Devenport LD. A meta-analysis of ethics instruction effectiveness in the sciences. *Ethics & Behavior*. 2009;19(5):379-402.
19. Külekci E, Yılmaz Şahin S, İyigün E. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerinin etik duyarlılık düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Medical Journal of Ankara Training & Research Hospital*. 2022; 55(3):195-9.
20. Yorulmaz DS. Hemşirelerin etik duyarlılığı ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law & History*. 2021;29(1):86-93.
21. Fırat B, Karataş G, Barut A, Metin G, Sarı D. Acil servis hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2017;10(4):229-35.